

УДК 327(437.6+(1-191.2)):327.39(4-6ЄС)+327.5(1-6НАТО)
DOI: 10.24144/2078-1431.2020.2(25).19-28

Іван Вовканич,
доктор історичних наук, професор
Діана Купар,
кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1993-2006 рр.

У статті розглядаються політичні та правові основи зовнішньої політики Словаччини щодо регіону Центральної Європи з 1993 р. Автори аналізують документи міністерства закордонних та європейських справ Словацької Республіки, маніфести уряду, двосторонні угоди між Словацькою Республікою та сусідніми країнами. На зовнішню політику Словаччини щодо регіону Центральної Європи з 1993 року вплинули відносини політичних еліт з такими важливими міжнародними акторами, як Росія, США та ЄС. Приєднання Словацької Республіки до ЄС та НАТО у 2004 році остаточно змінило формат відносин з Росією та заклало основи нового формату співпраці між країнами Вишеградської четвірки.

Ключові слова: Словацька Республіка; Центральна Європа; регіональна зовнішня політика, Вишеградська четвірка, програма дій уряду.

The article deals with the investigation of the political and legal bases of Slovak foreign policy towards the region of Central Europe since 1993. The author analyses documents of the Ministry of Foreign and European affairs of the Slovak Republic, manifestos of the government, bilateral agreements between the Slovak Republic and neighbour countries. Important geopolitical transformations of the late twentieth century changed the role of Central Europe in world politics. Collapse of communism and dissolution of the Soviet Union launched the formation of the new system of relations between the countries of the region. Slovak foreign policy towards the region of Central Europe since 1993 was influenced by the relations of the political elites with such important international actors as Russia, the USA and the EU. During V. Meciar's rule, the country focused mainly on cooperation with Russia, while the Czech Republic, Poland, and Hungary were actively implementing reforms and moving confidently toward European integration. After 1998 parliamentary elections new democratic government accelerated the process of integration into the EU and NATO. During this period, cooperation within the Visegrad Group was also intensified. This period is characterized by improved relations with Hungary. The active support of neighboring countries has allowed Slovakia to make a number of important changes in all spheres of life in a short period of time. The accession of the Slovak Republic to the EU and NATO

in 2004 finally changed the format of relation with Russia and laid the foundations for a new format of cooperation between the Visegrad Four countries. National governments have focused mainly on solving their own problems, and multilateral cooperation is mainly realized within pan-European projects.

Keywords: *foreign policy; the Slovak Republic; Central Europe; the Visegrad Group; manifesto of the government of the Slovak Republic.*

Про самостійну зовнішню політику Словаччини можна вести мову лише після появи незалежної держави 1 січня 1993 р., проте початок творення основ сучасної словацької зовнішньої політики та дипломатії стосується 1991 р., коли виникло міністерство закордонних справ республіки, яке очолив М. Княжко, а згодом П. Демеш. Мирне розлучення чеського та словацького народів було сприйняте сусідніми країнами досить прихильно, оскільки не створювало небезпеки конфлікту у Центральній Європі. Проте, оцінюючи міжнародні позиції новостворених держав, можна зробити висновок, що становище Словаччини було значно складнішим. На початковому етапі головним завданням зовнішньої політики та дипломатії було визнання республіки міжнародною спільнотою та вступ до впливових організацій і структур.

Автори ставлять за мету проаналізувати основні етапи розвитку зовнішньої політики Словацької Республіки щодо регіону Центральної Європи з урахуванням особливостей внутрішньополітичного розвитку країни.

При дослідженні цієї проблеми було здійснено аналіз документальних матеріалів з фондів Дипломатичного архіву міністерства закордонних справ Словацької Республіки [10, 13], опублікованих програмних документів урядів Словаччини, річних звітів міністерства закордонних справ [18-22] та міжнародних договорів Словаччини з країнами-сусідами [2, 23].

Перші роки існування незалежної Словацької держави характеризуються відсутністю чіткої та послідовної зовнішньополітичної стратегії, що зумовлено нестабільністю внутрішньополітичного життя в країні та втручанням у ці процеси представників певних промислових груп. Саме економічний аспект зовнішньої політики був ключовим пунктом програми дій уряду В. Меч'яра, затвердженої на початку 1995 р. Цей документ проголошував головним пріоритетом держави вступ до Європейського Союзу, який планувався на 2000 р. Особливий акцент робився на положенні, що влада здійснюватиме господарську політику таким чином, щоб Словаччина вступила до інтеграційних структур як повноправний партнер. Вступ Словаччини до НАТО розглядався як можливість отримання ефективних гарантій безпеки та спосіб реформування армії. Програма також передбачала всесторонню співпрацю з країнами Вишеградської четвірки і декларувала готовність влади розвивати відносини, які б відповідали стандартам стосунків між державами-членами ЄС та НАТО. Висловлювалася надія на нормалізацію відносин з Угорщиною після підписання двосторонньої угоди. Співпраця з Україною та Росією згадувалася винятково в економічному аспекті без зазначення напрямів співпраці в інших сферах[21].

Більш розгорнутий план співпраці з Російською Федерацією міститься у програмних документах міністерства закордонних справ, де зазначалося, що головною метою словацько-російських відносин є забезпечення максимального розвитку взаємної економічної співпраці, проте не залишився поза увагою взаємовигідний діалог у всіх інших сферах, в тому числі і політичній. Водночас висловлювалося побоювання, що ця співпраця може бути ускладненою через суперечливу внутрішньополітичну ситуацію в Росії, яка рухається у напрямі посилення авторитарних тенденцій у політичному житті із збереженням видимості демократії. Від зовнішньої політики Росії очікувалося посилення співпраці із США та провідними західними країнами із збереженням російського впливу, в тому числі і військового, на теренах колишнього СРСР. Автори документа вказують на можливість конфлікту інтересів Словаччини, яка прагне стати членом НАТО, та негативної позиції Росії щодо розширення кордонів альянсу на схід [13]. Особливо небезпечною для Словаччини могла стати цілковита залежність від Росії як єдиного постачальника енергетичних ресурсів. Досить вагомою в цей період залишалася проблема врегулювання радянського боргу [10].

Складними і неоднозначними у цей період були відносини Словаччини з сусідньою Угорщиною, яка розглядала розпад Чехо-Словаччини як можливість посилення своїх позицій у регіоні. Крім того, частка угорського населення у новоствореній Словацькій Республіці становила приблизно 10 %. У травні 1995 р. у Парижі був підписаний договір про співпрацю між Словаччиною та Угорщиною [23]. Найбільше дискусій щодо тексту угоди виникало довкола прав національної угорської меншини, і лише посередництво французького прем'єра Е. Балладура прискорило процес укладання угоди [8].

«Угорське питання» було досить важливим для політичних сил, які сформували уряд наприкінці 1994 р. Апелюючи до спільної словацько-угорської історичної спадщини, вони розглядали Росію як альтернативний полюс сили в регіоні Центральної Європи для послаблення впливу Німеччини та Угорщини. На цьому ґрунті почали формуватися ідеї неопанславізму та «словацького нейтралітету» [4, р. 76], хоча участь у системі колективної безпеки в рамках євроатлантичної інтеграції декларувалася в Оборонній доктрині Словацької Республіки, схваленій 30 червня 1994 р. та Основних цілях та принципах національної безпеки, прийнятих парламентом 21 червня 1996 р. [6]. Словацькі політики активно пропагували концепцію «третього шляху» для розвитку Словаччини і її роль економічного та політичного мосту між Заходом і Сходом.

У червні 1995 р. словацький прем'єр-міністр у Каннах на сесії Європейського Союзу подав офіційну заяву про вступ Словаччини до цієї організації, яка супроводжувалася меморандумом про координацію зовнішньої політики та політики безпеки Брюсселя і Братислави [26]. Проте задекларований зовнішньополітичний вектор країни не відповідав реальним крокам влади у сфері внутрішньої та зовнішньої політики. Посилення критики з боку західних країн через недемократичний стиль правління

В. Меч'яра супроводжувалося інтенсифікацією східного вектору зовнішньої політики Словаччини. 8-9 липня 1997 р. на саміті НАТО в Мадриді Словаччина не була в числі країн, запрошених до вступу в організацію [9]. Під час засідання в Люксембурзі 12-13 грудня 1997 р. Європейська Рада схвалила концепцію розширення Європейського Союзу. Пропозицію розпочати процедуру прийому до ЄС отримали Кіпр, Угорщина, Чехія, Польща, Словенія, Естонія. Інтеграція Словаччини до ЄС була призупинена [17].

Акцентуючи увагу на східному векторі зовнішньої політики держави, уряд Словаччини гальмував співробітництво з країнами Вишеградської четвірки, зовнішня політика яких мала чітко виражений проєвропейський характер [11]. Незважаючи на міцні культурні та господарські зв'язки між чеським та словацьким народами та відносно узгоджений обома сторонами процес припинення існування єдиної держави, відносини між Словаччиною та Чехією у середині 90-х рр. були досить складними і суперечливими. Відмінності у внутрішньополітичному розвитку та міжнародному становищі держав ускладнили політичний діалог на найвищому рівні і гальмували розвиток двостороннього співробітництва. Перша зустріч В. Клауса та В. Меч'яра починаючи з 1993 р. відбулася лише у жовтні 1997 р. у словацькому місті Пештяни і не мала вагомих наслідків для вирішення існуючих проблем [1, с. 88-89]. Відносини з Польщею також погіршилися після посилення авторитарного курсу В. Меч'яра та призупинення Словаччини на шляху до ЄС та НАТО. Складними та напруженими від самого початку виникнення незалежної словацької держави залишалися стосунки з Угорщиною. Таким чином, регіональна співпраця між державами, передбачена Декларацією про співробітництво Чеської і Словацької Федеративної Республіки, Республіки Польща і Угорської Республіки на шляху європейської інтеграції, яка була підписана 15 лютого у м. Вишеград, перебувала у стані глибокої кризи. Внутрішньо- та зовнішньополітичний розвиток Словаччини суперечили основним положенням документа, які передбачали встановлення парламентської демократії та правової держави, створення розвиненої ринкової економіки та інтеграцію до європейської політичної, економічної, безпекової і правової систем [7].

Що стосується словацько-українських відносин 1994-1998 рр., то вони розвивалися «глибоко у тіні» політичної та економічної співпраці Братислави та Москви. 29-30 червня 1993 р. президент М. Ковач здійснив офіційний візит в Україну, під час якого був підписаний базовий договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною і Словаччиною [2]. У 1994-1997 р. у відносинах між державами домінувала міждержавна взаємодія для вирішення переважно економічних питань, а основні документи укладалися «пакетами» під час офіційних зустрічей [3, с. 87].

Другий період словацької зовнішньої політики розпочався у 1998 р. з приходом до влади демократичних сил і формуванням першого уряду М. Дзурінди. 2 грудня 1998 р. парламент Словаччини схвалив програму дій уряду, в якій зазначалося, що уряд має намір досягти єдності і взаємо-

залежності у питаннях внутрішньої та зовнішньої політики для того, щоб Словацька Республіка надалі розвивалася як демократична та стабільна країна регіону. Стратегічними цілями та пріоритетами держави проголошувалися якнайшвидша інтеграція до ЄС та НАТО. Уряд брав на себе відповідальність у найкоротший термін виконати всі необхідні вимоги для включення Словаччини до країн-кандидатів на вступ до цих організацій. Пріоритетним напрямом зовнішньої політики декларувалося також відновлення і розвиток співпраці у рамках Вишеградської четвірки, співробітництво з Австрією як членом ЄС та Україною як найбільшим сусідом. Росія згадувалася у документі як один із найважливіших торговельних партнерів Словаччини [18].

На Вашингтонському саміті НАТО в квітні 1999 р. були зазначені позитивні зміни щодо демократичного розвитку Словаччини, і країна була включена до списку кандидатів на членство в Альянсі [25]. У червні 1999 року, відповідно до Плану дій щодо членства, який був прийнятий на Вашингтонському саміті, уряд Словаччини затвердив Програму з підготовки країни до вступу в НАТО. На саміті ЄС в Гельсінкі в грудні 1999 р. розпочалися переговори щодо вступу до ЄС [16].

Важливу роль у процесі перетворення Словаччини на демократичну країну та активного учасника євроінтеграційних процесів зіграли партнери країни по Вишеградській четвірці. Після приходу до влади демократичної коаліції Словаччина знову стала активним членом цього утворення. Лідери Чехії, Польщі та Угорщини відкрито заявляли про свою підтримку євроінтеграційних прагнень Словаччини. На цьому робили особливий акцент як президент Р. Шустер [24], так і прем'єр-міністр М. Дзурінда [15].

За результатами парламентських виборів, які відбулися у вересні 2002 р., до влади знову прийшла коаліція демократичних політичних сил, очолювана М. Дзуріндою. У представленій урядом у листопаді 2002 р. Програмі дій пріоритетними завданнями зовнішньої політики Словаччини декларується інтеграція до ЄС та НАТО. Документ також передбачав посилення співпраці з Чехією, Польщею та Угорщиною з метою підвищення ефективності функціонування Вишеградської четвірки. Співпраця з Росією не згадувалася окремим пунктом, лише в контексті розвитку відносин з країнами Центральної та Східної Європи, які перебувають у стані трансформації [19].

21 листопада 2002 р. на Празькому саміті НАТО Словаччина отримала офіційне запрошення на вступ до Альянсу [14]. В той же час керівництво країни намагалося нормалізувати відносини з Російською Федерацією. В 2003 р. робочі візити до Російської Федерації здійснило все найвище керівництво країни – спікер парламенту, прем'єр-міністр, президент.

16 квітня 2003 р. в Афінах був підписаний договір про вступ Словаччини до ЄС, який набрав чинності 1 травня 2004 р. 29 березня 2004 року Словаччина, разом з Болгарією, Румунією, Словенією, Литвою, Латвією та Естонією стала членом НАТО. У зв'язку з цим у 2005 р. були прийняті два важливі документи стратегічного характеру у галузі безпеки: Стратегія безпеки Словацької Республіки [5] та Оборонна стратегія Словацької

Республіки [12], схвалені Народною Радою у вересні 2005 р. Ці документи за змістом та механізмами реалізації повністю відповідали Стратегічній концепції НАТО та Концепції європейської стратегії безпеки. Нова стратегія безпеки відображає фундаментальні зміни в середовищі безпеки Словацької Республіки, появу нових обов'язків і розширення відповідальності.

Успішне входження Словаччини до ЄС та НАТО значно зміцнило позиції держави на міжнародній арені. Наслідком цих позитивних змін можна назвати успішне голосування за кандидатуру Словаччини як неперманентного члена Ради Безпеки ООН на період 2006-2007 рр., яке відбулося 10 жовтня 2005 р. у Нью-Йорку [22].

Після парламентських виборів, які відбулися у червні 2006 р., був сформований коаліційний уряд, який очолив Р. Фіцо. Представлена на розгляд парламенту програма дій нового уряду не містила положень, які могли б кардинально змінити вектор зовнішньої політики держави. Уряд брав на себе відповідальність і надалі розвивати та поглиблювати партнерське та стратегічне співробітництво в рамках ЄС та НАТО, сприяти реалізації спільної європейської зовнішньої та безпекової політики. Документ передбачав також продовження співпраці Словаччини з країнами-членами Вишеградської четвірки, насамперед через реалізацію спільних регіональних проєктів. Співпраця з Україною у програмі не згадувалася, натомість зазначалося, що «Словацька Республіка ... буде активізувати відносини з Російською Федерацією – важливим фактором безпеки та успішності ЄС» [20].

Проте після приходу до влади Р. Фіцо словацька дипломатія стала дедалі частіше поглядати у бік Москви, а сам прем'єр неодноразово займав проросійську позицію у низці питань зовнішньополітичного характеру. Однак документи міністерства закордонних справ містять положення винятково щодо посилення економічного співробітництва з Російською Федерацією.

Отже, можна зробити висновок, що зовнішня політика Словацької Республіки щодо регіону Центральної Європи з моменту виникнення незалежної держави розвивалася у тісній залежності від позиції влади стосовно таких впливових міжнародних гравців, як Європейський Союз, США, Росія. У 90-х рр. XX ст., з огляду на авторитарний курс правління В. Меч'яра, країна орієнтувалася головним чином на співпрацю з Росією, в той час як Чехія, Польща, Угорщина активно впроваджували реформи та впевнено рухалися у напрямі євроінтеграції. У словацькому суспільстві дедалі сильніше наростало невдоволення внутрішньополітичним розвитком держави та її зовнішньополітичними пріоритетами. На парламентських виборах 1998 р. до влади прийшли політичні сили, які ставили за мету інтеграцію Словаччини до ЄС та НАТО. У цей період також активізувалося співробітництво у рамках Вишеградської четвірки. Зменшилася напруженість у відносинах з Угорщиною. Активна підтримка країн-сусідів дозволила Словаччині у короткий термін здійснити ряд важливих перетворень у всіх сферах життя. У 2004 р. Словаччина стала членом НАТО та разом з

Чехією, Польщею і Угорщиною вступила до Європейського Союзу. Досягнення євроінтеграційних цілей дещо змінило формат співпраці між країнами Вишеградської четвірки. Національні уряди зосередилися головним чином на вирішенні власних проблем, а багатостороннє співробітництво здійснюється головним чином з метою реалізації загальноєвропейських проєктів. Водночас упродовж останніх років значно посилюється вплив Росії на політику країн регіону, що в майбутньому може мати непередбачувані наслідки для всієї Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейко В. І. Специфіка становлення і розвитку чесько-словацьких міждержавних відносин 1990-х – початку 2000-х рр. Ужгород: Закарпатський державний університет, 2011. 247 с.
2. Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/703_150
3. Сергієнко Т.С. Українсько-словацькі відносини: формування системи міждержавного співробітництва (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століть). Ужгород: Карпати, 2012. 274 с.
4. Balmaceda M. On the edge: Ukrainian-Central European-Russian security triangle. – Budapest: Central European University Press, 2000. – 265 p.
5. Bezpečnostná stratégia Slovenskej Republiky 2005. URL: <https://www.mosr.sk/data/files/833.pdf>
6. Biela kniha o obrane Slovenskej Republiky. URL: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/01/Biela-kniha-o-obrane-SR-2013.pdf>
7. Declaration on Cooperation between the Czech and Slovak Federal Republic, the Republic of Poland and the Republic of Hungary in Striving for European Integration. URL: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412>
8. Expremiér Mečiar sa po rokoch rozhovoril o starých časoch. URL: http://www.tvnoviny.sk/domace/1788140_expremier-meciar-sa-po-rokoch-rozhovoril-o-starych-casoch
9. Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation Issued by the Heads of State and Government. URL: <http://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm>
10. Námety na vypracovanie zamerania zahraničnej politiky SR na rok 1995 (20.11.1994) Č. 30. 783/94-PÚ // DA MZVaEZ SR. – F. ZU SR Moskva. – reg. zn. 253-100, škat. č. 87. – S. 1-5.
11. Nováková M. Analýza zahraniční politiky Slovenské republiky 1994 – 1998 Martina Nováková. URL: <http://www.e-polis.cz/clanek/analyza-zahranicni-politiky-slovenske-republiky-1994-1998.html>
12. Obranná stratégia Slovenskej Republiky 2005. URL: <https://www.mosr.sk/data/files/832.pdf>
13. Poklady pre zameranie zahraničnej politiky SR na rok 1994 k č. 25048/93-1 TEO Č. 3439/93-PU // DAMZV a EZSR. – F. ZUSR Moskva. – reg. zn. 253-100, škat. č. 80. – S.2-3.
14. Prague Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002. URL: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>
15. Presentation of the Prime minister of the Slovak Republik Mikuláš Dzurinda // Yearbook of foreign policy of the Slovak Republik 2001. URL: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/Y2001.pdf>
16. Presidency Conclusions Helsinki European Council 10 and 11 December 1999. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm

17. Presidency Conclusions. The European Council meeting in Luxembourg on 12 and 13 December 1997. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/032a0008.htm
18. Programove vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 1998. URL: http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlásenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf
19. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2002. URL: http://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlásenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf
20. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2006. URL: http://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlásenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf
21. Programové vyhlásenie vlády SR od 13. 12. 1994 do 30. 10. 1998. URL: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/1183/1-zahranicne-vztahy.html>
22. Správa o plnení úloh zahraničnej politiky SR v roku 2005. URL: <http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/.pdf>
23. Treaty on Good-neighbourly Relations and Friendly Cooperation between the Republic of Hungary and the Slovak Republic. URL: <http://docplayer.hu/1693344-Szerzodes-a-magyar-koztarsasag-es-a-szlovak-koztarsasag-kozott-a-joszomszedi-kapcsolatokrol-es-a-barati-egyuttmukodesrol.html>
24. Vystúpenie prezidenta Slovenskej republiky Rudolfa Schustera // Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 1999. URL: <http://www.old.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/49>
25. Washington Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999. URL: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>
26. Žiadosť o plné členstvo v EÚ predloží SR 26 júna v Cannes. URL: <http://www.sme.sk/c/2124070/ziadost-o-plne-clenstvo-v-eu-predlozi-sr-26-juna-v-cannes.html>

REFERENCES

1. Andrejko, V.I. (2011). *Specyfika stanovlennya i rozvytku chesko-slovaczkyx mizhderzhavnnykh vidnosyn 1990-x – pochatku 2000-x rr.* [The specifics of the formation and development of Czech-Slovak interstate relations in the 1990s - early 2000s.]. Uzhhorod: ZakDU [in Ukrainian].
2. *Dogovor pro dobrosusidstvo, družni vidnosyny i spivrobotnyctvo mizh Ukrayinoyu ta Slovaczkoju Respublikoyu* [Treaty on Good Neighborliness, Friendly Relations and Cooperation between Ukraine and the Slovak Republic] (n.d.) <http://zakon.rada.gov.ua> Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/703_150 [in Ukrainian].
3. Serhiienko, T.S. (2012). *Ukrainsko-slovatski vidnosyny: formuvannia systemy mizhderzhavnnoho spivrobotnytstva (90-ti roky XX – pochatok XX stolit)* [Ukrainian-Slovak relations: formation of the system of interstate cooperation (90s of the 20th - beginning of the 21st centuries)]. Uzhhorod: Karpaty [in Ukrainian].
4. Balmaceda, M. (2000) *On the edge: Ukrainian-Central European-Russian security triangle*. Budapest: Central European University Press, 2000. [in English].
5. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej Republiky 2005* [Security Strategy of the Slovak Republic 2005] (n.d.) <https://www.mosr.sk> Retrieved from <https://www.mosr.sk/data/files/833.pdf> [in Slovak].
6. *Biela khina o obrane Slovenskej Republiky* [White Paper on the Defense of the Slovak Republic] (n.d.). <http://mepoforum.sk> Retrieved from <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/01/Biela-kniha-o-obrane-SR-2013.pdf> [in Slovak].
7. *Declaration on Cooperation between the Czech and Slovak Federal Republic, the Republic of Poland and the Republic of Hungary in Striving for European Integration*(n.d.) <http://>

- www.visegradgroup.eu Retrieved from <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412> [in English].
8. *Expremiér Mečiar sa po rokoch rozhovoril o starých časoch* [After years, Prime Minister Mečiar talked about the old days] (n.d.). <http://www.tvnoviny.sk> Retrieved from http://www.tvnoviny.sk/domace/1788140_expremier-meciar-sa-po-rokoch-rozhovoril-o-starych-casoch [in Slovak].
 9. Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation Issued by the Heads of State and Government(n.d.). <http://www.nato.int> Retrieved from <http://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm> [in English].
 10. *Námety na vypracovanie zamerania zahraničnej politiky SR na rok 1995* (20.11.1994) Č. 30. 783/94-PÚ // DA MZVaEZ SR. – F. ZU SR Moskva. – reg. zn. 253-100, škat. č. 87. – S. 1-5. [in Slovak].
 11. Nováková, M. *Analýza zahraniční politiky Slovenské republiky 1994 – 1998* [Analysis of the foreign policy of the Slovak Republic 1994 - 1998] (n.d.).<http://www.e-polis.cz> Retrieved from <http://www.e-polis.cz/clanek/analyza-zahranicni-politiky-slovenske-republiky-1994-1998.html> [in Slovak].
 12. *Obranná stratégia Slovenskej Republiky 2005* [Defense Strategy of the Slovak Republic 2005] (n.d.). <https://www.mosr.sk> Retrieved from <https://www.mosr.sk/data/files/832.pdf> [in Slovak].
 13. *Poklady pre zameranie zahraničnej politiky SR na rok 1994* k č. 25048/93-1 TEO Č. 3439/93-PU // DAMZVaEZSR. – F. ZUSRMoskva. – reg. zn. 253-100, škat. č. 80. – S.2-3. [in Slovak].
 14. Prague Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002 (n.d.).<http://www.nato.int> Retrieved from <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> [in English].
 15. Presentation of the Prime minister of the Slovak Republik Mikuláš Dzurinda // Yearbook of foreign policy of the Slovak Republik 2001(n.d.).<http://www.sfpa.sk> Retrieved from <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/Y2001.pdf> [in English].
 16. Presidency Conclusions Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 (n.d.).<http://www.europarl.europa.eu> Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm [in English].
 17. Presidency Conclusions. The European Council meeting in Luxembourg on 12 and 13 December 1997 (n.d.).<http://www.consilium.europa.eu> Retrieved from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/032a0008.htm [in English].
 18. *Programove vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 1998* [Program Statement of the Government of the Slovak Republic 1998] (n.d.).<http://www.vlada.gov.sk> Retrieved from http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf [in Slovak].
 19. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2002* [Program Statement of the Government of the Slovak Republic 2002](n.d.).<http://www.vlada.gov.sk> Retrieved from http://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf [in Slovak].
 20. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2006* [Program Statement of the Government of the Slovak Republic 2006](n.d.).<http://www.vlada.gov.sk> Retrieved from http://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf [in Slovak].
 21. *Programové vyhlásenie vlády SR od 13. 12. 1994 do 30. 10. 1998* [Program Statement of the Government of the Slovak Republic from 13 December 1994 to 30 October 1998](n.d.). <http://archiv.vlada.gov.sk> Retrieved from <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/1183/1-zahranicne-vztahy.html> [in Slovak].

22. *Správa o plnení úloh zahraničnej politiky SR v roku 2005 [Report on the fulfillment of the tasks of the foreign policy of the Slovak Republic in 2005]*(n.d.).<http://www.foreign.gov.sk> Retrieved from <http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/.pdf> [in Slovak].
23. Treaty on Good-neighbourly Relations and Friendly Cooperation between the Republic of Hungary and the Slovak Republic(n.d.).<http://docplayer.hu> Retrieved from: <http://docplayer.hu/1693344-Szerzodes-a-magyar-koztarsasag-es-a-szlovak-koztarsasag-kozott-a-joszomszedi-kapcsolatokrol-es-a-barati-egyuttmukodesrol.html> [in English].
24. *Vystúpenie prezidenta Slovenskej republiky Rudolfa Schustera [Speech by Rudolf Schuster, President of the Slovak Republic]* (n.d.).<http://www.old.sfpa.sk> Retrieved from <http://www.old.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/49> [in Slovak].
25. Washington Summit Communique Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999 (n.d.). <http://www.nato.int> Retrieved from <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm> [in English].
26. *Žiadosť o plné členstvo v EÚ predloží SR 26 júna v Cannes [The application for full membership in the EU will be submitted by the Slovak Republic on 26 June in Cannes]* (n.d.).<http://www.sme.sk> Retrieved from <http://www.sme.sk/c/2124070/ziadost-o-plne-clenstvo-v-eu-predlozi-sr-26-juna-v-cannes.html> [in Slovak].